

Список використаних джерел

1. Задесенець М. П. Вікові особливості розвитку дітей і формування їх особистості / М. П. Задесенець. – К., 1978.
2. Кондрашова Л. Технологія і методика особистісно-орієнтованого навчання: [метод. пос. для вчителя] / Л. Кондрашова, Т. Прокоп'єва. – Кривий Ріг. – 2006. – 352с.
3. Лихацький А. Формування пізнавального інтересу учнів/ А. Лихацький// Така проста гра. – 2005. – № 2. – С. 22-23.
4. Максименко С. Д. Загальні основи психології: [пос.] / С. Д. Максименко – К., 2000. – С.45.
5. Радул В. Соціалізація й розвиток особистості / В. Радул // Шлях освіти. – 2006. – № 2. – С.7-13.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии/ Сергей Леонидович Рубинштейн. – М., 1976. – 590с.
7. Савчин М. В. Вікова психологія: [навч. пос.] / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2006. – 360с.
8. Український педагогічний словник / [уклад. С. Гончаренко]. – К.: Либідь, 1997. – 376с.

О. В. Ковшар,
канд. пед. наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті автор розглядає поняття групова робота. Акцентує увагу на видах груп і психолого-педагогічних умов їх утворення у молодших школярів, визначає завдання на уроках української мови для виконання в групах.

В статье автор рассматривает понятие групповая работа. Акцентирует внимание на видах групп и психолого-педагогических условий их объединения у младших школьников, определяет задания на уроках украинского языка для выполнения в группах.

In the article an author considers notion group work. Accents attention on the types of groups and psychology-pedagogical terms of their union at junior schoolboys, determines the tasks on the lessons of Ukrainian for implementation in groups.

Реформування освіти в Україні передбачає організацію навчально-виховного процесу, який би забезпечував формування особистості, здатної до життєтворчості, до продуктивного перебування в полікультурному середовищі. За цієї умови першочерговим завданням сучасного вчителя є розробка й застосування ефективних навчальних технологій, що гарантують досягнення не тільки прогнозованого освітнього, а й виховного результату, сприяють реалізації творчого потенціалу школярів. Саме цією новою педагогічною настановою пояснюється актуальність навчальної діяльності у групах.

Мета нашої статті полягає у визначенні умов і форм організації групової діяльності молодших школярів, співробітництва, спілкування на

уроках української мови найбільш сприятливих для розвитку навчальної діяльності учнів.

Завдання нашої статті обґрунтувати педагогічні умови організації групової діяльності молодших школярів, спрямованої на їх розвиток, креслити методичні прийоми організації групової навчальної діяльності молодших школярів.

Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернативна існуючим традиційним формам навчання. У їх основу покладено ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Й. Г. Песталоцці стверджував, що вмиле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їх активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку. З цим пов'язана ідея взаємного навчання, висловлена Й. Песталоцці [3, с.90].

Найбільший інтерес до групових форм навчальної діяльності спостерігається за останніх два десятиріччя. Значний внесок у розробку загальних принципів організації групової навчальної діяльності дали дослідження В. К. Дяченко, В. В. Котова, Г. О. Цукерман, О. Г. Ярошенко та ін. Дидактичні питання організації групової навчальної діяльності молодших школярів розроблено в працях В. О. Вихруц, Є. С. Задой, І. М. Вітківської, К. Ф. Нор та інших.

Над цією проблемою плідно працюють такі відомі науковці, як А. А. Булда, О. Г. Пометун.

Групова робота – одна з найбільш продуктивних форм організації навчальної діяльності учнів. Групове навчання має всебічне теоретичне обґрунтування знаходить широке застосування в сучасній педагогічній практиці.

У психолого-педагогічній літературі немає єдиного підходу до визначення групової навчальної діяльності. На нашу думку, групова навчальна діяльність – це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителем і в співпраці з учнями [6, с.8].

Завдання групової навчальної діяльності:

- навчати школярів співпраці у виконанні групових завдань;
- стимулювати моральні переживання взаємного навчання, зацікавленості в успіхові товариша;
- формувати комунікативні вміння молодших школярів;
- формувати рефлексивні компоненти навчальної діяльності: цілеспрямованість, планування, контроль, оцінку;
- поєднувати фронтальну, індивідуальну та групову форми навчальної діяльності.

Учитель в груповій навчальній діяльності керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі та які регулюють діяльність учнів. Стосунки між учителем та учнями набувають ха-

рактеру співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається у роботу груп тільки в тому разі, якщо в учнів виникають запитання і вони самі звертаються по допомогу до вчителя. Це їхня спільна діяльність. Групова навчальна діяльність, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дозволяє реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці.

Відомо, що учням буває психологічно складно звертатись за поясненням до вчителя і набагато простіше – до ровесників.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що групова навчальна діяльність сприяє активізації й результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати свою точку зору, а також прислуховуватися до думки товаришів, культурі ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці. Групова навчальна діяльність на занятті створює певні умови для формування позитивної мотивації учіння школярів (Х. Й. Лійметс, К. Ф. Нор, Н. А. Побірченко, О. Я. Савченко, Г. О. Цукерман, І. М. Чередов, О. Г. Ярошенко та інші). Як вважають В. В. Виноградова, О. К. Дусавицький, В. В. Репкін, це відбувається в групах, де створено умови доброзичливості, чуйності, оволодіння учнями формами взаємодопомоги. Як свідчить шкільна практика, під час групової роботи активізується діяльність усіх без винятку її виконавців. Психологи пояснюють це тим, що «одна з найважливіших характеристик людини в групі полягає в тому, що вона звертається до своєї групи як до джерела орієнтації у навколишній дійсності» [3, с.103].

Як вид навчальної діяльності школярів, групова діяльність багатофункціональна. У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь. Пояснюється це тим, що «в цій роботі слабкі учні виконують за обсягом будь-яких вправ на 20-30 % більше, ніж у фронтальній роботі» [1, с.75]. Групова форма роботи сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного.

Групова робота на уроці активізує мислительну діяльність учнів, допомагає ліквідувати прогалини в їхніх знаннях, згуртувати класний колектив, привчає працювати самостійно. У спільній навчальній роботі деякий матеріал засвоюється краще, ніж під керівництвом учителя. Таким чином, групова навчально-пізнавальна діяльність дозволяє продуктивніше організувати роботу на уроці.

Кількість учнів у групі залежить від загальної кількості їх у класі, характеру та обсягу інформації, що опрацьовується, наявності необхідних матеріалів, часу, відведеного на виконання роботи. Вона визначається необхідністю надання кожному учневі можливості зробити чітко визначений внесок у виконання завдання. Оптимальною вважають групу з 3-6 осіб, бо за меншої кількості учням важко всебічно розглянути проблему, а за більшої складно визначити, яку саме роботу виконав кожен учень.

Групи з двох осіб (пара) забезпечують високий рівень обміну інформацією й низький рівень розбіжності думок. Однак, якщо в такій групі запанують емоції, ситуація може надміру ускладнитися, бо тут відсутня третя особа для примирення.

Групи з трьох осіб – найстабільніші групові структури випадкових несталих коаліцій, утім, двоє сильніших у цій групі можуть домінувати над третім учасником.

П'ять осіб – оптимальна кількість учасників навчальної групи. Вона достатня для групової стимуляції й замала для особистого визнання. Співвідношення 2: 3 забезпечує меншості підтримку.

Об'єднання в групи може здійснювати вчитель (здебільшого на добровільних засадах, за результатами жеребкування) або самі учні за власним вибором. Існує кілька способів об'єднання учнів у групи.

Можна заздалегідь скласти списки груп і вивісити їх у класі до початку уроку. У цьому випадку вчитель контролює склад груп.

Можна запропонувати учням розраховатися на «перший, другий ...», об'єднати їх за порами року, квітами тощо, скористатися кольоровими картками, різноманітними предметами.

В окремих випадках учитель може зберегти постійний склад групи, яка вже почала працювати над проблемою, на кілька уроків або виділити (на певний час) постійно діючу групу експертів, спостерігачів.

Групи можуть бути гомогенними (однорідними), тобто об'єднаними за певними ознаками, наприклад, за рівнем знань та позаурочної інформації, або гетерогенними (різноманітними). У різноманітних групах стимулюється творче мислення й інтенсивний обмін ідеями. Необхідно надати учням достатньо часу для презентації різних точок зору, для детального обговорення проблеми, розгляду питання з різних боків.

Слід зважати на психологічний клімат у групі, отримуване задоволення від спілкування під час навчання в складі групи. Сумісність членів малої групи визначається відповідністю таким характеристикам, як симпатія, спільність інтересів, потреб, спрямувань тощо. Узгодженість цих характеристик називають ще спрацьованістю групи. Цілком очевидно, що від спрацьованості учнів малої групи залежатиме результат спільної навчальної діяльності.

Об'єднуючи дітей у групи, необхідно:

– враховувати індивідуальні особливості школярів (тільки на початковому етапі, потім вони мають набувати навичок взаємин з різними партнерами);

– слабкому учневі підбирати не просто партнера, що гарно встигає, а терплячого, сумлінного, який в доступній формі пояснить незрозуміле;

– відмовитися від покарання маленьких школярів позбавленням можливості працювати в групі. Це можуть зробити самі діти, відмовившись працювати з кимось із членів групи, якщо він заважає виконанню певного

завдання. Учитель має виявити причину конфлікту і по можливості ліквідувати її;

– роботу учнів в одній групі слід оцінювати однаково. Внесок кожного члена групи в спільну справу виявляється через самооцінювання і взаємооцінювання;

– оцінюючи роботу особливо у першому класі, насамперед треба враховувати особисті якості учня, а вже потім – навчальні;

– під час спільної діяльності не варто вимагати абсолютної тиші: діти мають обмірковувати відповіді на запитання, висловлювати свої думки, міркування. Треба тільки шляхом переконання боротися з викриками і римовами на повний голос;

– щоб не викликати в учнів перевтоми, займатися груповою діяльністю можна в першому класі протягом 5-7 хвилин, на четвертому році навчання – 15-20 хвилин.

Серед таких завдань, що можна запропонувати дітям для виконання в групах, можна запропонувати такі.

1. Гра «Словниковий тренажер»: учень тримає картку, на одній стороні – словникові слова з пропущеними буквами, а на другій – букви.

ап...льсин	е
б...тон	е
велос...пед	и
гор...зонт	и

Спочатку один учень називає букву, пропущену в слові, потім – інший. Діти контролюють та виправляють одне одного.

2. Перевірка написання словникових слів.

Після того, як учні під диктовку записали словникові слова, вони обмінюються зошитами, перевіряючи одне водного написане. Діти порівнюють свої варіанти із правильним написанням слів, яке вчитель вивішує на дошці.

3. Фонетичний розбір словникових слів, будова слів, розбір слів як частин мови.

4. Робота із тлумачним словником.

Гра «Ланцюжок слів»

1-й учень. Адреса.

2-й учень. Адреса, айстра.

1-й учень. Адреса, айстра, бетон.

2-й учень. Адреса, айстра, бетон, бібліотека тощо.

5. Гра «Початок – кінець».

А – с (абрикос); а – т (апетит); б – р (банкір); в – л (вокзал); п – я (пшениця) тощо.

6. Гра «Відгадай» (за словником).

Учні записують одне одному моделі слів: П – приголосний; Г – голосний.

ППГППГ – черемха, черешня.

ППГППГ – гриміти, криниця.

ПГПГП – бетон, метал, пиріг, тощо.

7. Гра «Поспішай – запам'ятай».

Протягом 1 хвилини учні запам'ятовують якомога більше словникових слів, записують їх по пам'яті, обмінюються зошитами і, користуючись «Тлумачним словником для кмітливих діточок», перевіряють написане.

8. Гра «Слово в слові».

Із букв словникового слова упродовж 1-2 хвилин учні придумують нові слова. Виграє та пара, яка придумала більше слів.

Наприклад: автомобіль – томат, Бім, том, вата, біль, вілла, мова, тато тощо.

Коли вчитель переконається в тому, що учні в парах можуть вести дискусію, спільно виконувати завдання, навчати один одного, можна переходити до найбільш складного виду групової діяльності – до ланкової.

В організації ланкової роботи спільна діяльність учнів відбувається на більш високому рівні, тому що здійснювати взаємодію чотирьох осіб складніше, ніж парну. Формувати групи треба з урахуванням тих вимог, що визначені вище. Так, кожна група з чотирьох осіб має сильних, середніх та слабких учнів. Учитель керує роботою групи через пам'ятки, інструкції. Так, для розв'язання задач можна запропонувати таку пам'ятку.

1. Прочитайте завдання.

2. Домовтесь, хто за ким називатиме своє питання.

3. Виконуйте кожен свою частину роботи.

4. Обговоріть у групі правильність роботи кожного.

5. Дайте оцінку роботи кожного в групі.

6. Визначте, хто буде повідомляти класу про результати роботи.

Така пам'ятка сприяє активності кожного учня. Положення, які спрямовують діяльність учнівської групи, мають бути і в інших пам'ятках.

У групі визначається учень, який відповідатиме перед класом. Учні з кожної групи по черзі повідомляють, решта стежить за ходом обговорювання розв'язку задачі, доповнюють чи виправляють. Командир групи виставляє оцінки.

Робота в групі дає змогу набути навичок спілкування та співпраці. За сигналом учителя учні об'єднуються в групи, дають їм назви (назви днів тижня, квітів, дерев тощо), розподіляють ролі в групі

Наприклад. Робота над словниковим словом криниця у 3 класі.

1. Група «Понеділок». Скласти речення, визначити граматичну основу. (Над криницею схилилася верба.)

2. Група «Вівторок». Словосполучення зі словами криниця.

Криниця (яка?) нова, чиста, дерев'яна, глибока тощо.

3. Група «Середа». Тлумачення слова криниця.

Криниця – 1) Глибоко викопана й захищена від обвалів яма, що призначена для добування воли з водоносних шарів землі.

2) Скарбниці чого-небудь.

4. Група «Четвер». Спільнокореневі слова.

Криниця, криничка, криниченька (ц/ч).

5. Група «П'ятниця». Синоніми до слова криниця.

Криниця – колодязь, джерело, ключ тощо.

Дослідження вчених з проблеми виявило, що групова навчальна діяльність сприяє підвищенню успішності молодших учнів, вирішує багато виховних і розвивальних завдань.

Таким чином, групова форма навчальної діяльності в порівнянні з іншими організаційними формами має низку значних переваг:

- за той самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;
- висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- формується вміння співпрацювати;
- формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми;
- розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль);
- дає можливість здійснювати диференціацію навчання;
- допомагає створювати на уроці умови для формування позитивної мотивації учіння школярів;
- підвищує результативність навчання та стимулює розвиток школярів;
- забезпечує високу активність всіх учнів;
- реалізує природне прагнення школярів до спілкування, взаємодопомоги.

Незважаючи на зазначені позитивні характеристики групової діяльності, абсолютизувати її, підміняти нею індивідуальну чи фронтальну роботу було б великою помилкою. Висвітлений порівняльний аналіз дидактичних можливостей фронтальної, індивідуальної та групової діяльності розкриває сильні й слабкі сторони кожної з них і показує, що в реальному навчальному процесі вони не можуть функціонувати ізольовано одна від одної. І стосовно цього ми цілком поділяємо думку інших учених про необхідність їх оптимального поєднання [7, с.14].

Подальший розвиток зазначеної проблеми ми бачимо в розробці диференційованих завдань для гетерогенних груп.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192с.
2. Гин А. А. Приёмы педагогической техники / А. А. Гин. – М.: Вита-Прес, 2002. – 88с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К.: Академ-видав, 2004. – 351с.
4. Нісімчук А. Сучасні педагогічні технології: [навч. пос.] / А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шлак. – К.: Просвіта, 2000. – 173с.
5. Одинцова Г. С. Цікаве мовознавство для молодших школярів: [пос. для вчителя поч. класів] / Г. С. Одинцова, Я. П. Кодлюк. – К.: Наш час, 2006. – 113с.

6. Пехота О. М. Освітні технології: [навч.-метод. пос.] / О. М. Пехота – К.: А. С. К., 2001. – 256с.
7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: Видавництво А. С. К., 2004. – 192с.

З. М. Мірошник,
канд. психол. наук, доцент, докторант,
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди

КОНТИНУАЛЬНО-РОЛЬОВА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ

У статті на основі аналізу зарубіжних і сучасних вітчизняних підходів розроблена континуально-рольова структура особистості. Структура особистості, що пропонується, синтезована у три рівні: індивідуально-психологічний, міжособистісний і соціально-культурний (професійний). Рівні структури взаємопов'язані, взаємозалежні між собою і являють єдине ціле.

В статье на основе анализа зарубежных и современных отечественных подходов разработана континуально-ролевая структура личности. Структура личности, которая предлагается синтезирована в три уровня: индивидуально-психологический, межличностный и социально-культурный (профессиональный). Уровни структуры взаимосвязаны и взаимозависимы между собой и представляют единое целое.

According foreign and modern native approaches we worked auf an entire role structure of a person. The structure of a person which we prepuce is divided info 3 levels: individual- psychological, interpersonal and social-cultured (professional).

Постановка проблеми. Сьогодні, мабуть, не треба проводити спеціального дослідження, щоб переконатися, що переважна більшість праць у сучасній психолого-педагогічній науці головним чином спрямована на визначення нових орієнтирів у психології виховання та навчання, пошуки нових підходів до розв'язання проблеми перебудови навчально-виховного процесу з орієнтацією на особистісну парадигму освіти, створення нового образу вчителя, підготовку справжнього професіонала.

Разом з тим, існує безліч трактувань поняття «особистість» та її структури як у загально-психологічному так і в соціально-культурному аспектах.

Розмаїття підходів, велика кількість дефініцій поняття «особистість» та її структури, свідчать з одного боку про актуальність даної проблеми для сучасної науки, а з іншого – про складність самого феномена.

Аналізуючи різні визначення особистості можна зробити висновок, що практично всі вони розкривають сторони одного і того ж цілісного явища (з конкретних позицій дослідника), розходячись у поглядах за ступенем повноти, змісту та рівнів опису даного феномену. Ядром цього цілого є структура особистості, в якій узагальнюються найважливіші якості,